

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

TE 4547

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT BEWAKING VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Jaarvergadering op zaterdag 10 oktober 1998 in Utrecht

Prof. van Gijn over de kwaliteit van onze medische kennis.

Het bestuur nodigt de leden van de Vereniging tegen de Kwakzalverij van harte uit tot het bijwonen van de jaarvergadering, die ook ditmaal weer zal worden gehouden te Utrecht in het Beatrixgebouw van het Jaarbeurscomplex, gemakkelijk te bereiken van station Utrecht CS via de stationstraverse.

Aanvang 13.30 uur.

Huishoudelijk gedeelte (13.30 uur).

1. Opening
2. Jaarverslag van de secretaris
3. Jaarverslag van de penningmeester
4. Verslag van de Kascommissie
5. Bestuursverkiezing. Van der Smagt en Timmerman treden volgens rooster af, maar zijn terstond herkiesbaar.
6. Jaarrede van de voorzitter
7. Wat verder ter tafel komt
8. Rondvraag en sluiting (15.30 uur), waarna pauze.

Wetenschappelijk gedeelte (16.00 uur).

Lezing door prof.dr. J. van Gijn: Rede en test: hoe hard is de officiële geneeskunde?

Prof. dr. J. van Gijn is hoogleraar neurologie te Utrecht. Hij volgde in 1996 Dunning op als hoofdredacteur van het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*. Het zwaartepunt van zijn wetenschappelijk onderzoek ligt op het gebied van cerebrovasculaire ziekten. Behalve eminent neuroloog, zoals ook blijkt uit vele nationale en internationale bestuurlijke en redactionele activiteiten, staat Van Gijn bekend als een man met een brede visie, die zich ver uitstrekt buiten zijn directe vakgebied. Hij is lid van de 'International advisory board' van de *Lancet*, van de Cochrane Collaboration en 'honorary Fellow' van de Royal Colleges of Physicians van Londen en van Edinburgh. Prof. van Gijn is bovendien een uitstekend spreker en werd enkele jaren geleden door de Utrechtse medisch studenten verkozen tot beste docent van het jaar.

Accreditatie aangevraagd bij de Nascholingscommissie van de LHV. Entree gratis.

Inlichtingen: tel. 0513 - 625956
fax 0513 - 622759

'Het Bureau' en de kwakzalverij

In zijn monumentale romancyclus *Het Bureau* beschrijft J.J. Voskuil in kaal proza, maar op een meeslepende wijze hoe mensen, die met elkaar moeten samenwerken met elkaar omgaan. Minutieus worden de karakters geschetst van de talrijke aan het Bureau verbonden medewerkers en dat geschiedt op niets ontziende wijze, waarbij vooral zwakheden en onaangename trekken aan het licht komen. Onnodige gewichtigdoenerij, luiheid, hypochondrie, ontwijken van verantwoordelijkheid, veelvuldige ziekmeldingen ('Wat heeft Ad?' 'Ad heeft 37,2!'), brutaliteit, onredelijk autoritair gedrag enzovoorts zijn in het Bureau schering en inslag en zij worden gezien door de bril van Voskuil's alter ego

Maarten Koning. Deze zelf is misschien niet geheel misantroop, maar wel volledig gespeend van wat tegenwoordig heet 'sociale vaardigheden' en hij lijdt daar vaak ernstig onder. De auteur is van 1957 tot 1987 verbonden geweest aan het P.J. Meertens-instituut ('Het Bureau') van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen ('Het Hoofdbureau') en heeft zijn cyclus, die uit zeven delen bestaat waarvan er

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

Jaarvergadering op zaterdag 10 oktober 1998 in Utrecht.....	1
'Het Bureau' en de kwakzalverij	1
Paranormaal anno 1998	4
Het BH-syndroom	6
De Speekseltest helpt niet om zwanger te worden !.....	6
Viagra, een oersubstantie voor de homeopathie?	7
Huisarts werkt niet mee aan vergoedingstruc Zilveren Kruis.....	7
Ken uw klassieken!.....	8
Disfunctionerende artsen.....	8

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opricht 1 januari 1881

Correspondentie-adres: Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen;
tel. 0513-625956

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn

Secretaris: H. de Vries, apotheker, Heerenveen

Penningmeester: I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg

Leden: P.M. Siegel, psychiater, Amsterdam; dr. A.P.M. van Dam, Den Haag; mr. Th. Douma, advocaat, Haarlem; C.P. van der Smagt, huisarts, de Bilt; dr. H. Timmerman, hoogleraar farmacochemie, Voorschoten; W.M. Veenema, huisarts, Joure; W. Zijp, tandarts, Enkhuizen

Adviserende leden: S. Lelie, Middelburg; drs. P.C. Bügel, psycholoog, Groningen

Redactie: A. van Keimpema, Dijken 2, 8528 DT

Langweer, Tel. 0513-499052. Fax 0513-499054.

Mobiel 06-53247583.

Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Abonnement: f 45 per jaar.

ISSN: 1383-116X

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.

De contributie bedraagt thans minimaal f 50 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 500.

(vervolg van pag. 1)

inmiddels vier zijn verschenen, geschreven om rekenschap -vooral tegenover zichzelf - af te leggen. Maarten Koning had een sterk ambivalente houding tegenover zijn werk als volkskundige en meende eigenlijk dat het werk volledig zinloos was. Ook vond hij dat hij veel te veel verdiende en hij had een puritanistisch-socialistische levensopvatting. Hij is tegen de auto, tegen de televisie en heeft een overdreven eerbied voor de levens van dieren, ook die van de allernietigste zoals rupsen.

'Hij [Anton] ziet er de laatste tijd niet goed uit,' vond Buitenrust Hettema. 'Hij heeft altijd zijn ups en downs gehad.' 'Ik heb hem al eens gezegd dat het goed zou zijn als hij eens een homeopaat raadpleegde.' 'Een homeopaat?' vroeg Maarten verbaasd. 'Ja, waarom geen homeopaat?' 'Ik ben opgevoed met het idee dat dat kwakzalvers zijn.' 'Wat kun jij soms toch merkwaardig ouderwetse ideeën hebben. Ik zal eens een boekje over antroposofie voor je meenemen.' Maarten lachte. Hij keek uit het raam. (Het Bureau 2, pagina 405)

De romancyclus loopt strikt chronologisch van 1957 tot 1987 en geeft op de achtergrond ook een goed tijdsbeeld door de flarden actualiteit, die in de gesprekken doorklinken. Het zou overdreven zijn om te zeggen, dat ook de opkomst van nieuwe kwakzalverijen in de jaren '60 en '70 en passant wordt beschreven, maar af en toe komen deze ter sprake en Maarten moet er, ondanks zijn geitewollensokken-imago, niets van hebben. Enkele relevante citaten zijn in het kader hiernaast weergegeven.

Lezers van het *Actieblad* hebben, waarschijnlijk onwetend, al eerder kennis gemaakt met een product van Voskuil's professionele prestaties, die volgens vriend en vijand overigens aanzienlijk waren. In de eerste delen van *Het Bureau* is er sprake van een wetenschappelijk tijdschrift op het gebied van de volkskunde, getiteld *Ons Tijdschrift*. Dit tijdschrift is een gemeenschappelijk Nederlands-Vlaamse onderneming. Maarten zit in de redactie en kan zich op een bepaald ogenblik niet meer neerleggen bij de dominante invloed, die zijn Vlaamse vakgenoot Pieters op het blad heeft, en forceert - na een prachtige suikerzoete, maar zeer vileine briefwisseling - een breuk. Vervolgens wordt een nieuw tijdschrift in het leven geroepen, vanuit het Bureau: *Het Bulletin*. In werkelijkheid wordt vanuit het P.J.Meertens-instituut het *Volkskundig Bulletin* uitgegeven, met een verschijningsfrequentie van driemaal per jaar. In 1991 - Voskuil maakte toen al geen deel meer uit van de redactie - verscheen een themanummer van dit *Volkskundig Bulletin*, geheel gewijd aan het geloven in genezing. Marijke Gijswijt-Hofstra, die in 1996 op onze jaarvergadering sprak over de opkomst van de homeopathie in ons land in de 19de eeuw, had de redactie van dat nummer en het zeer lezenswaardige relaas van Willem de Blécourt over het 'Staphorster Boertje' verscheen in juni 1994 als een extra editie van het *Actieblad*. Weinigen hadden toen nog van Het Bureau gehoord, maar dat is sindsdien dankzij de zeer succesvolle roman danig veranderd. Het derde deel ('Plankton') werd in mei 1998 bekroond met de Libris-literatuurprijs en de aanvankelijk wat mensenschuwe Voskuil heeft zich, zijns ondanks, ontwikkeld tot een bekende Nederlander. Eerder in 1998 ontving hij al de Prix des Ambassadeurs: de buitenlandse ambassadeurs in ons land vonden zijn werk het beste van 1998 en gaan zich inspannen zijn werk in het buitenland te laten verschijnen.

Wij hebben eerder betoogd, dat de populariteit van de alternatieve geneeswijzen niet op medische gronden berust en als zodanig ook onverklaarbaar is. Voor meer inzicht in de motieven van consumenten en aanbieders van deze behandelvormen zijn wij m.i. aangewezen op gedragswetenschappen als volkskunde, psychologie, culturele antropologie, sociologie en criminologie. Onderzoekers vanuit die disciplines werkten destijds samen in de projectgroep 'Magie en geneeskunde' en hebben een aanzienlijke publicitaire productiviteit getoond. Vier van hun publicaties, die bij ons al te lang op de plank liggen, willen wij thans de revue laten passeren.

Geloven in genezen

In het hierboven genoemde themanummer van het *Volkskundig Bulletin* van juni 1991 laten vier leden van de projectgroep zien hoe de Nederlandse medische geschiedenis vanuit sociaal-cultureel perspectief kan worden benaderd. Gijswijt-Hofstra geeft een beschouwing over recent onderzoek op dit terrein en wijst op de m.n. door de Brit Roy Porter gestimuleerde alternatieve wijze van medische geschiedschrijving, waarbij niet - zoals gebruikelijk - een succesverhaal wordt verteld over de vooruitgang van de geneeskunde, volledig bezien vanuit de officiële geneeskunde, maar er gekozen wordt voor een andere aanpak. Daarin wordt vooral aandacht besteed aan volksgeneeskunde en aan de alledaagse concurrentie tussen medici en 'kwakzalvers' op de medische markt. Deze verhalen worden gelardeerd

J.J. Voskuil

met sociologisch getinte beschouwingen over professionalisering en medicalisering, ook in termen van sociale dominantie en machtsverhoudingen. De historicus Frijhoff wijdde een lezenswaardige beschouwing aan hoe de leek in Nijmegen tijdens de pestepidemie van 1635 op zoek ging naar genezing. De antropoloog de Blécourt behandelde de praktijken van het Staphorster Boertje (herdrukt in het *Actieblad* van juni 1994). Tenslotte bevatte het nummer een aardige bijdrage van de antropologe Ineke van

Wetering over de magie van de winti-genezer in ons land.

Het colofon van dit nummer bevat meerdere namen van mensen, die in *Het Bureau* door Voskuil uitgebreid zijn geportretteerd: Ton Dekker, Koos Schell, prof. Rob Rentenaar, Marjan van Zijl en prof. Dick Blok (voor de Voskuil-liefhebber: resp. Ad Muller, Joop Schenk, Koos Rentjes, Tjitske van den Akker en Jaap Balk!).

'Daar [bij de specialist] ben ik nog niet geweest.', zei Maarten onwillig. 'Ik zou daar toch echt maar naar toe gaan,' zei Bart bezorgd. 'Dat ga ik ook wel.' 'Heb je er wel eens over gedacht om een irisscopist te raadplegen?', vroeg Ad. 'Wat is dat?' 'Die kijkt in je ogen en dan ziet hij wat je hebt.' Maarten keek hem ongeloofig aan. 'Dat is toch zeker onzin?'. 'Ja, dat zeg jij natuurlijk weer,' zei Ad geraakt, 'maar hij heeft mij heel goed geholpen.' 'Wat zag hij dan?' vroeg Maarten sceptisch. 'Hij zag bijvoorbeeld meteen dat ik oververmoeid was.' Er was iets uitdagends in zijn blik. (*Het Bureau* 3, pag. 220 en 225)

Grenzen van genezing

In 1993 presenteerden tien leden van de projectgroep Magie en geneeskunde hun volgende bundel, getiteld *Grenzen van genezing* met de ondertitel 'gezondheid, ziekte en genezen in Nederland, zestiende tot begin twintigste eeuw'. Het kaft wordt gesierd door een afbeelding van de befaamde masseur en kwakzalver dr. Joh. Mezger, die rond 1870 werd geportretteerd voor het Amstel Hotel, waar hij praktijk hield en die ook personen van koninklijke bloede tot zijn cliëntèle mocht rekenen.

De bundel is gevuld met uiteenlopende bijdragen van historische aard en beschouwt ziekte en gezondheidszorg als culturele constructies, die niet in termen van een waarde-oordeel worden bekeken. Men vindt veel lezenswaardigs: de strijd tussen pastoor en tovenaars, duivelsuitdrijving in 17de en 18de eeuw en de kerkelijke regelgeving terzake, wondergenezingen in bedevaartsoorden (1600-1800), reizende meesters in Groningen als concurrenten, die geleidelijk worden uitgeschakeld, reacties op pest- en pokkenepidemieën in de Republiek, aderlatingen in de 19e eeuw en het Nederlandse homeopathie-debat in de 19e eeuw (van Gijswijt-Hofstra). Een fraaie bundel, die zeer geschikt is als inleiding in de geschiedenis van volksgeneeskunde en kwakzalverij in onze contreien.

De medische markt

In deel 4 van *Het Bureau* wordt er driftig gediscussieerd over de vraag of samenwerking van volkskundigen met antropologen gewenst is. De antropologen dringen zich enigszins op, maar Maarten Koning heeft zo zijn eigen mening over hun motieven: 'Nu ze in de Derde Wereld niet meer welkom zijn, verleggen ze hun terrein noodgedwongen naar ons eigen land'. Wat hiervan waar is, dat weten wij niet, maar feit is, dat het Tijdschrift voor Antropologie *Focaal* in 1993 zijn 21ste nummer wijdt aan 'De medische markt'. Ook hierin veel 'geschiedenis van onderop' als representant van de door Porter c.s. gepropageerde 'social history of medicine'. De redactie werd gevoerd door de eerder genoemde Willem de Blécourt en door de socioloog Van Vegchel, die bekendheid geniet als auteur van *Medici contra kwakzalvers*, waarin vooral de activiteiten van onze Vereniging prominent worden beschreven. Naast een theoretische inleiding bevat *Focaal* een uitvoerige beschrijving van de teloorgang van de Amsterdamse heelmeesters in de 18de eeuw, een inventarisatie van zelfmedicatie en medische advertenties in de *Groninger en Ommelander Courant*, 1743-1800, en een verslag van de activiteiten van de Britse kwakzalver Sequah, die in 1891 ons land aandeed en tot hevige actie van de VtdK aanleiding gaf. Daarnaast bevat de bundel een groot aantal boekbesprekingen en signalementen. Mijn persoonlijke meesterwerkje *Hedendaagse kwakzalverij* uit 1992 (door Dunning een 'sieraad voor elke wachtkamer' genoemd) wordt door de antropologen beschreven als 'een interessant tijdsdocument van een voorzitter van een vereniging die onvoorwaardelijk vasthoudt aan het wetenschappelijk vooruitgangsgeloof van de reguliere geneeskunde'!

Op zoek naar genezing

Deze bundel bevat vijf bijdragen, die gepresenteerd werden op het in 1994 te Woudschoten gehouden congres 'Healing, Magic and Belief in Europe, 15th-20th Centuries'. Onze Vereniging heeft destijds nog een subsidie toegekend aan de organisatoren van dat congres en ons bestuurslid, de psycholoog Bügel, heeft daar een inleiding verzorgd over het placebo-effect. Zijn ervaringen beschreef hij in een kritisch stukje *Heksen* (*Actieblad* april 1995). In *Op zoek naar genezing* wordt fraai chronologisch uit elke eeuw een onderwerp behandeld: de opvattingen van de Hollandse spiritualisten en mennisten over ziekte

Jantje Bavelaar deelt Maarten mee, dat ze het aan haar lever heeft. Haar huisarts had gezegd dat het niks was. 'Hoe weet je dan dat het je lever is?' 'Van een irisscopist! (...) Ik moet zeggen, dat ik blij ben dat ik naar die man ben toegegaan, anders had ik het nog niet geweten.' Ze praatte gehaast, de woorden half inslikkend. 'Is dat die man in Haarlem, waar Ad en Heidi ook naartoe gaan?' 'Nee, ben je mal?' - alsof de veronderstelling alleen al een belediging was. 'Dat is een charlatan! Die man van mij woont in Den Haag. Het is een Indischman. Hij zag meteen dat een deel van mijn lever verwoest is. Nou, uit ben je!' 'Dat is ernstig,' zei hij, zijn oordeel over de irisscopie achterhoudend. (*Het Bureau* 4, pag. 336)

en genezing in de zestiende en zeventiende eeuw, de carrières van irreguliere genezers in de achttiende eeuw, bekeringen tot de homeopathie in de negentiende eeuw, het optreden van vroedvrouwen tegen traditionele praktijken rond het kraambed in het begin van de twintigste eeuw en tenslotte het optreden van Creools-Surinaamse vrouwen in de Bijlmer als winti-genezers. Over al deze onderwerpen worden ook uitgebreide literatuur-referenties vermeld.

'H-Hoofdpijn,' zei Freek verontwaardigd. 'En niet zo'n beetje ook.'

'En wat zegt de dokter daarvan?' Hij vroeg het om iets te vragen, niet omdat hij enig vertrouwen had, noch in de klacht, noch in het advies. 'D-Die heeft mij aangeraden om het eens met acupunctuur te p-proberen.' Maarten knikte, zijn ironie verbergend. (Het Bureau 4 pag. 628)

Diegenen, die mochten denken dat al die in de hierboven vermelde lektuur beschreven kleurrijke en primitief aandoende rituelen en gebeurtenissen thans uitgestorven en daardoor verder irrelevant zijn, die vinden Maarten Koning zelf op hun weg. Deze zette Ad Muller, die van mening bleek, dat de moderne mens veel rationeler handelt dan vroegere generaties, eenmaal hardhandig op zijn nummer: 'Ik moet teruggaan tot de eerste jaren van de middelbare school om zo'n gedachtengang te kunnen volgen. Die middeleeuwen van jou zijn een soort opgroeiende pubers, terwijl ze volgens mij niet fundamenteel van ons verschiden, behalve dan in de codes die ze gebruikten. Volgens mij ben je slachtoffer geworden van een verkapt vooruitgangdenken, ongeveer zoals Elias. Ik geloof daar niets van.' (Het Bureau 4, p.806). De wetenschap boekt vooruitgang, maar de menselijke neiging tot bijgeloof en *wishful thinking* is in de afgelopen duizend jaar allerminst verminderd: daarin heeft Maarten Koning helaas het grootste gelijk van de wereld.

C.N.M. Renckens

Ze kochten müsli bij de kruidenkraam [op de Lindengrachtmarkt]. Maarten vroeg of ze ook St. Janskruid hadden, omdat Jan Nelissen daar baat bij had gehad toen hij last van zijn lever had gehad. Ze had het wel, maar het was gemengd met andere kruiden, een mengsel tegen menstruatie- en zenuwpijnen. Dat vond hij te gek. (Het Bureau 4, pag. 713)

Marijke Gijswijt-Hofstra (red.): Geloven in genezen. Bijdragen tot de sociaal-culturele geschiedenis van de geneeskunde in Nederland. Volkskundig Bulletin 17,2 (juni 1991).

P.J.Meertens-Instituut van de KNAW; 108 pagina's; f 25,-. ISBN 90-70389-29-0.

De Blécourt, Frijhoff, Gijswijt-Hofstra (red.): Grenzen van genezing. Gezondheid, ziekte en genezen in Nederland zestiende tot begin twintigste eeuw.

Uitg. Hilversum Verloren (1993); 320 pagina's; f 55,-. ISBN 90-6550-366-8.

Focaal 21. Tijdschrift voor antropologie. Thema: de medische markt. 1993. Red.: De Blécourt en Van Vegchel. (red. secr.: Vondelstraat 39, 6512 BB Nijmegen). f 10,-. ISSN 0920 1297

Gijswijt-Hofstra (red.): Op zoek naar genezing. Medische geschiedenis van Nederland vanaf de zestiende eeuw. Amsterdam University Press (1995); 108 pagina's; f 25,-. ISBN 90-5356-188-9.

Paranormaal anno 1998

Magnetiseurs vormden tot voor zo'n 25 jaar geleden een machtig gilde, dat een krachtige greep had op de kwakzalversbranche en dat afgezien van wat verspreide kruidenvrouwtjes en gezondbidders niet veel concurrentie te duchten had. Sindsdien is het met deze groep echter op tragische wijze bergafwaarts gegaan, verdrongen als zij werden door acupuncturisten, homeopaten, natuurgenezers en krakers, onder welke groeperingen zich steeds meer afgestudeerde

A.J. Houtsmuller

artsen bleken schuil te houden. Deze oneerlijke concurrentie was voor de gemiddelde magnetiseur moeilijk het hoofd te bieden, ondanks pogingen van de 'praktizijn'-organisaties om zich met kwaliteitsbeleid en zelfs opleidingen tegen deze aanval te verdedigen. Ook heeft men inmiddels begrepen, dat wetenschappelijk effectiviteitsonderzoek gewenst is en dat anekdoten over wondergenezingen niet meer voldoende overtuigend zijn. Herhaalbaarheid ('reproduceerbaarheid') is een eis, die aan elk geslaagd wetenschappelijk experiment moet worden gesteld en het ongelukkige van paranormale fenomenen is nu juist dat het enige reproduceerbare eraan is dat zij nooit reproduceerbaar blijken te zijn.

Paranormale dokters

Dokters hebben zich meestentijds verre gehouden van die paranormale wereld maar er zijn uitzonderingen. En dan doel ik niet op amateurs als de nieuwe kanker dokter Houtsmuller, die paranormale belangstelling en begaafdheid suggereert door bij de beoordeling van de voedingswaarde van bepaalde gerechten gebruik te maken van de zogenaamde Kirlian-fotografie. Houtsmuller doet zijn best, maar het zal hem in paranormale kringen geen erkenning opleveren, vrezen wij. Dat ligt anders bij de arts Nicolai, die in het Aurologisch Centrum te Heerenveen praktiseert als irisscopist, auroloog en assistent van de beruchte kwakzalver Jelle Veeman ('men neme het zaad van zeven gezonde mannen', etc.): dat dwingt al wat meer respect af! Absolute koploper als paranormaal begaafd arts is echter de curieuze Rama Polderman, die - hoewel inmiddels AOW-er - af en toe de publiciteit nog weet te halen. Uit zijn autobiografie komt hij naar

voren als een knap medicus, die na zijn afstuderen bij talrijke opleiders zo terecht had gekund. De doem of juist zegen van zijn paranormale begaafdheid valt uit zijn levensloop, ja zelfs uit zijn geboorte makkelijk te verklaren. Hij werd geboren in Indonesië, terwijl zijn moeder zeer hoge koorts had ten gevolge van malaria. De jonge Rama kwam moeilijk ter wereld en de dokter moest een tangverlossing toepassen. Dit verhinderde, aldus Rama in zijn biografie, niet dat hij 'met de helm' werd geboren: zoals bekend een effectieve manier om paranormale begaafdheid te bevorderen. (Dat het verhaal eigenlijk niet waar kan zijn, omdat bij een tangverlossing altijd de vliezen gebroken zijn of worden, dat laten wij nu maar even buiten beschouwing. Altijd dat zure commentaar van die ongelovige Thomassen en bovendien *Se non è vero, è ben trovato!*).

De toen al oude kwak Polderman (hij deed homeopathie, yoga, acupunctuur, natuurgeneeskunde, hypnose en is ook verdienstelijk goochelaar en helderziende) ontmoette in 1984 de voormalig actrice Kitty Knappert, die hem kwam interviewen voor haar radioprogramma Het derde oog. Zij was echter in feite al nauwelijks meer in staat tot werken ten gevolge van overwerktheid en uitputting. De wakkere Rama Polderman bemerkte dat al nog voor het interview goed en wel begonnen was: hij zag dat 'er grote inhammen in haar aura's' waren en ging onmiddellijk tot behandeling over. In 1985 zijn zij getrouwd. In Baarn gingen zij tezamen het Centrum voor Gezondheid en Bezinning drijven, maar begin vorig jaar moesten wij uit de Privé vernemen, dat het echtpaar dat al zo vaak seminars en workshops in India gaf, zich definitief in India gaat vestigen, hij 73, zij 67 jaar oud. Ook daar zullen zij volop actief blijven.

Polderkolder

Met het vertrek van Rama en Kitty leek het doek voor de wat serieuzere paranormale geneeskunde in ons land wel definitief gevallen, maar dankzij attent reageren van het degelijke *Reformatisch Dagblad* is een geheel nieuwe stroming van magnetiseren aan het licht gekomen, die - afkomstig uit Amerika - ook in ons land vaste voet onder de aarde lijkt te gaan krijgen. Wij doelen hier op de zogenaamde Therapeutic Touch (TT), niet te verwarren met de succesvolle popgroep Total Touch (van Trijntje Oosterhuis). Deze TT is in Amerika ontwikkeld door de verpleegster Dr. Dolores Krieger en zij liet in een recent interview weten wel 47.000 leerlingen in deze kunst te hebben opgeleid. In ons land is de TT nog zo jong, dat Paul van Dijk de geneeswijze nog niet in de laatste editie van zijn kwakzalvers-almanak kon opnemen. In de index zoekt men temidden van thymustherapie, tripa, Tsji, tsubopunten, tuina en Turban vergeefs naar een verwijzing naar de TT.

Krieger ontwikkelde de TT in de jaren '70 en haar methode zou speciaal geschikt zijn voor verpleegsters. Er is sprake van overdracht van helende energie tussen therapeut en patiënt. Eerst voelt de therapeut waar de energievelden van de patiënt verzwakt zijn. Krieger en consorten deden in de jaren '70 en '80 wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van TT en rapporteerden stijging van het hemoglobinegehalte bij met TT behandelde en een gunstig effect op wondgenezing bij muizen en op het ontkiemen van planten. Helaas voldeden deze experimenten niet aan de gebruikelijke eisen van dubbelblind onderzoek en dit gebrek aan een gezonde wetenschappelijke basis werd reeds in 1984

door twee verpleegkundigen in het Amerikaanse *Nursing Research* aan de kaak gesteld (P.E. Clark en M.J. Clark. *Therapeutic Touch: Is there a scientific basis for practice?* Vol. 33, No 1, jan/febr 1984).

Al deze feiten zijn geheel voorbij gegaan aan een groep verpleegsters uit het IJsselmeerziekenhuis in Lelystad, die op kosten van het ziekenhuis(!) cursus gingen lopen in TT. Deze curieuze vorm van beroepsinnovatie wordt gedoceerd door Martine Busch van het Utrechtse Parapsychologisch Instituut. In het blad van dit instituut werd vol trots verslag gedaan van deze 'TT volgens het poldermodel' en daarin staat te lezen, dat zij de methode van de directie rustig mogen toepassen, mits op verwijzing van een arts en met toestemming van de patiënt! Dankzij toepassing van TT zijn al verscheidene operaties, zoals huidtransplantaties, overbodig geworden! Op de polikliniek orthopedie is er inmiddels één spreekuur TT per week. En mocht u nu denken, dat die specialisten in de polder wel gek zullen zijn om hun patiënten naar die poli te verwijzen, dan moeten wij u ernstig teleurstellen. Niet alleen is een van de orthopeden erg enthousiast over de resultaten van de TT, maar desgevraagd door *RD*-journalist van Klinken deelde PR-medewerkster Papma op 8 juni 1998 mee, dat er in het ziekenhuis door sommige anesthesisten ook al acupunctuur en door m.n. de kinderartsen regelmatig homeopathie wordt toegepast. Dat zou geschieden met volledige instemming van de medisch-ethische commissie, die daarin een grote stem heeft.

Een mens grijpt naar zijn hoofd! Hoe zou men het die lieve verpleegsters echter kwalijk kunnen nemen, dat zij hun op kosten van de baas aangeleerde kennis gaan toepassen als zelfs de specialisten daar niet meer terugdeinzen voor ordinare vormen van kwakzalverij? En hebben zij dan daar in Lelystad soms geen (wettelijk verplichte!) intercollegiale toetsingscommissie hebben? En tenslotte, hoeveel kolder kan er in een polder?

Quackscouting

De negenjarige Emily Rosa uit Loveland, Colorado in de VS, krijgt vermoedelijk een plaats in het Guinness Book of World Records als de jongste persoon, die ooit een artikel in een vooraanstaand wetenschappelijk tijdschrift heeft gepubliceerd. In *The New York Times* van 1 april 1998, ons attent toegezonden door ons aldaar verblijvend lid prof. H.M. Vemer, prijkt zij breeduit op de voorpagina. Diezelfde dag was van haar hand in het vooraanstaande *Journal of the American Medical Association* (JAMA) een verslag verschenen naar het waarheidsgehalte van de claim van Therapeutic Touch-beoefenaren, dat deze in staat zijn de

A Child's Paper Poses a Medical Challenge

Voorpagina New York Times 1 april 1998

Emily Rosa, 11, studying at her home in Loveland, Colo.

energievelden van patiënten te voelen en vervolgens te herstellen: *A Close look at Therapeutic Touch* (Vol. 279, No 13, 1005-1010). Zij had dit onderzoek gedaan met 21 therapeuten en had als mede-auteur haar moeder, een verpleegster die kritisch staat ten opzichte van de methode, en dr. Stephen Barrett, voorzitter van onze zuster-organisatie Quackwatch te Allentown. Redacteur Lundberg van de *JAMA* prees het door Emily verrichte experiment om zijn simpelheid en helderheid. De om commentaar gevraagde dr. Dolores Krieger, auteur van het boek *Accepting your power to heal* hield vol, dat het energieveld van een patiënt wel degelijk te voelen is en dat dat aanvoelt als 'warm Jelly-O or warm foam'. Door 'rebalancing' van storingen in het energieveld kan men o.a. koliekjes bij baby's, symptomen van Alzheimer en kanker behandelen. Krieger, emeritus professor in verpleegkunde aan de universiteit van New York, wees op de talrijke tevreden patiënten, behandeld door haar ruim 47.000 oud-leerlingen. De methode wordt volgens Krieger in meer dan 70 landen onderwezen.

Hierboven kon gemeld worden dat daaronder ook ons land valt. Het IJsselmeerziekenhuis, locatie Lelystad, waar de TT officieel is geïntroduceerd, beschrijft zichzelf in personeelsadvertenties als volgt: 'Circa 1000 medewerkers werken aan zorg op maat en spelen voortdurend in op ontwikkelingen in de samenleving en de gezondheidszorg.' Hopelijk neemt men ook daar kennis van het onderzoek van Emily, die briljante jonge quackscout uit Amerika, en kan dat bij het inspelen op ontwikkelingen in maatschappij en gezondheidszorg worden meegenomen!

De heer Jansma, directeur patiëntenzorg te Lelystad, die tegenover ons de juistheid van bovenstaande feiten bevestigde, heeft inmiddels van ons een overdrukje van het artikel van Emily ontvangen.

C.R.

Het BH-syndroom

Het BIG-register bevat vooralsnog geen erkende alternatieve genezers en het is de vraag of dat wel ooit zo ver zal komen (wat God verhoede). Enkele jaren geleden klonk in VWS-wandelgangen, dat het wellicht in dat geval de chiropractoren zouden zijn die als eerste groep (kwakzalvers) in aanmerking zouden komen. Daarom was het goed, dat een van onze attente leden ons een knipsel toestuurde uit een in Deventer verspreid huis-aan-huisblaadje, vanouds een voorkeursplek voor kwakzalversadvertenties. In dat blad verscheen begin juni een belangwekkende advertorial van drogisterij De Adegeest uit Schalkhaar. Daarin wordt een uitvinding van de chiropractor R. van der Kuil DC, het product XA 35, van harte aanbevolen. Dit preparaat ('een superieur product in één verpakking') bevat biologisch hydroxyl-apatiëet en combineert de werking van glucosaminoglycanen, chondroïtine en glutaminaten. Daarmee wordt genezing bewerkt van maar liefst de volgende organen: bot, kraakbeen, kapsels, banden, pezen, spieren, bloed en lymfevaten.

De werking, aldus de advertorial, is breed. Dat blijkt in het vervolg van de tekst ook al snel als het recent beschreven en veelvuldig over het hoofd geziene 'pijnlijke BH-syndroom' wordt opgevoerd. De deur bij de chiropractoren wordt letterlijk platgelopen door vrouwen in de overgang, die veel pijn ervaren als zij

BH-Syndroom: chiropractor tracht na de wervelkolom ook de vrouwenbuste tot zijn speelbal te maken.

'iets uit het keukenkastje boven zich moeten nemen of terugzetten'. Dit stille leed zou gevolg zijn van het feit (?), dat bij vrouwen in de overgang de borsten opzwellen, waardoor het BH-bandje meer gaat drukken en het schouderdak dichter op het sleutelbeen wordt gedrukt met alle kwalijke gevolgen vandien. XA 35 is uiteraard dé oplossing. In een welgekozen slotlinea wordt de concurrentie van de chiropractie terzijde geschoven: 'Massage en fysiotherapie maken het alleen erger'. Een nieuw

ziektebeeld beschrijven en tevens de doeltreffende behandeling ontdekken: laat die chiropractors maar schuiven. Het BIG-register chiropractie kan worden geopend.

Drs. A.L.Terneer

Er zijn in ons land verschillende apparaatjes verkrijgbaar waarmee vrouwen, die graag zwanger willen worden, zelf de vruchtbare periode zouden kunnen vaststellen. Deze apparaatjes dragen welluidende en suggestieve namen als: Ladytester, Lady Free Biotester, Maybe Baby en Baby Boomer. Ze zijn verkrijgbaar bij drogist en apotheek en de prijzen ervan variëren van f 59,- tot f 125,-. Even surfen op het Internet leert dat ook in Engeland, Frankrijk en USA soortgelijke producten worden aangeboden. Gynaecologen uit Nieuwegein en Nijmegen hebben de waarde van dergelijke apparaatjes recent wetenschappelijk onderzocht en zij doen hieronder verslag.

De Speekseltest helpt niet om zwanger te worden !

Wanneer zwanger worden niet direct lukt is het soms wenselijk om het moment te kunnen bepalen waarop de kans op bevruchting het grootst is. Een geschikte methode is de zgn. urine-LH test waarmee men in de urine kan aantonen, dat er een eisprong gaat plaatsvinden (Een eisprong wordt voorafgegaan door een snelle stijging en daling van het hormoon LH in bloed en urine, de zgn. LH-piek). Sedert enkele jaren is er een mini-microscoopje op de markt waarmee men in het speeksel zou kunnen zien of men al dan niet in de vruchtbare periode is.

Het principe van deze "speekseltest" berust op het m.b.v. een microscoop aantonen van varens in het speeksel.

Verondersteld wordt dat onder invloed van oestrogenen in de vruchtbare periode een varenstructuur ontstaat in gedroogd speeksel, terwijl tijdens de niet-vruchtbare dagen slechts een kiezelstructuur is waar te nemen. Het microscoopje wordt door verschillende firma's aanbevolen als een hulpmiddel bij Natural Family Planning (periodieke onthouding) en voor het voorspellen van de vruchtbare periode bij kinderwens.

Slechts een beperkt aantal studies met het microscoopje zijn gepubliceerd. Niet alle auteurs zijn enthousiast over het gebruik van het microscoopje.

Wij onderzochten de betrouwbaarheid van de speekseltest als methode om de vruchtbare dagen te bepalen.

36 Vrouwen met een regelmatige menstruele cyclus werden uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. Bij 30 vrouwen was het mogelijk om op grond van een echografisch onderzoek en hormoonbepalingen in het bloed of alleen met een Basale Temperatuur Curve de dag van de eisprong te bepalen. Elke ochtend werd een druppel speeksel onderzocht d.m.v. een mini-microscoopje of een normale lichtmicroscop. Wanneer in het speeksel varens werden herkend werd de test als positief beoordeeld. Analyse van de resultaten laat zien, dat op alle dagen van de menstruele cyclus in het speeksel varens kunnen worden gezien. Vooral met de normale lichtmicroscop werden op de meeste dagen van de cyclus varens gezien.

Het onderzoek werd ook éénmalig verricht bij 10 mannen en 10 postmenopauzale vrouwen. Alle mannen en 8 van de 10 postmenopauzale vrouwen hadden varens in hun speeksel! Hormonaal onderzoek toonde een duidelijke relatie tussen de oestrogeen spiegels in het speeksel met die van het bloed. Er bleek echter geen relatie te bestaan tussen de hormoonspiegels en de aanwezigheid van varens in het speeksel. Literatuuronderzoek leert ons dat het fenomeen van de vorming van varens reeds grondig onderzocht is. Met name studies naar het ontstaan van varens in traanvocht gaven veel inzicht in het ontstaan van varens. Het ontstaan van varens is nl. afhankelijk van de aanwezigheid van zouten en eiwitten in een bepaalde onderlinge verhouding en onafhankelijk van hormoonspiegels.

Deze informatie en onze bevindingen tonen aan dat de speekseltest geen enkele informatie geeft over de vruchtbare dagen van de vrouw. Derhalve moet het gebruik ervan worden afgeraden.

Bas Veersema en Petra Manger (afd. Gynaecologie St. Antonius Ziekenhuis Nieuwegein) en Didi DM Braat en Jesper MJ Smeenk (Afd. Gynaecologie Acad. Ziekenhuis Nijmegen).

Viagra, een oersubstantie voor de homeopathie?

De homeopathie lijkt oplossingen - vaak alleen oplosmiddelen overigens - aan te bieden voor veel kwalen, maar zelden voor ernstige of lastige aandoeningen. Rudy Kousbroek (NRC

van 19 juni 1998) stelt voor om snel scheepsladingen (!) van de potentiepil Viagra naar landen te sturen (Kousbroek schrijft 'achterlijke landen') waar nog steeds allerlei dieren het leven laten, uitgeroeid dreigen te worden, omdat gedacht wordt dat bepaalde organen preparaten kunnen opleveren die potentieverhogend zouden werken. Waarom doen onze homeopathische vrienden daar nou niks aan? Ariëns stelde eens voor één neushoorn op te offeren, homeopathische verdunningen te maken (ja, waarvan?) om zodoende het probleem van veel heren op te lossen en het leven van veel andere neushoorns te sparen. Maar ja, Ariëns leek voor een keer niet goed te hebben nagedacht. Betekent het homeopathische principe niet dat de bedoelde homeopathische preparaten de verkeerde kant op zouden werken?

Rudy Kousbroek zette mij aan het denken. Het impotentieprobleem wordt met Viagra opgelost, de neushoorn hoeft niet meer te vrezen. Maar Viagra biedt meer: waarom niet homeopathische verdunningen maken van dit middel om zo voorgoed de noodzaak van castratie uit te bannen?

Een gratis advies dus; ik ben benieuwd. Ik weet zeker dat de homeopathische producenten dit voorstel onder ogen krijgen: men leest ons *Actieblad* nauwkeurig.

Dr. Henk Timmerman

Huisarts werkt niet mee aan vergoedingstruc Zilveren Kruis

De meeste ziektekostenverzekeraars bieden hun klanten uit concurrentie-overwegingen meer of minder uitgebreide pakketten met kwakzalverij, meestal in de vorm van een aanvullende verzekering. Uiteraard kunnen de kosten hiervan aardig oplopen gezien de honoraria van alternatieve genezers die, zoals bekend, meestal een veelvoud bedragen van die van reguliere behandelaren (al die magie kost nu eenmaal veel inspanning). Om die kosten een beetje te drukken proberen de verzekeraars telkens weer reguliere artsen voor hun karretje te spannen. 'Als die lui met hun door de overheid vastgestelde tarieven nou gewoon die homeopathische korreltjes en andere placebo's zouden voorschrijven, zou dat ons een hoop geld en gezeur besparen', schijnen ze te denken.

Sommige artsen verzetten zich niet of nauwelijks meer (je kunt ook niet aan de gang blijven). Maar gelukkig zijn er die ondanks de aandrang van patiënten en verzekeraars en ondanks de drukte in hun praktijk de poot stijf houden. Zoals die huisarts in De Bilt die de volgende brief schreef naar de medisch adviseur van een grote ziektekostenverzekering:

Geachte collega,

Heden las ik in uw nieuwsbrief dat door een reguliere huisarts voorgeschreven antroposofische en homeopathische (genees)middelen voortaan worden vergoed door Het Zilveren Kruis. In hetzelfde bericht wordt gesteld dat ik uiteraard niet

verplicht ben mijn medewerking te verlenen. Overigens een volstrekt overbodige mededeling, want wie ter wereld kan een welkend mens verplichten mee te doen aan het op receptpapier zetten van humbug en onwerkzame brouwsels.

Ik zou mijn kostbare tijd echter niet hebben verspild aan deze reactie als er niet een adder onder het gras zou zitten. Navraag bij uw helpdesk-huisartsen bevestigde mijn bange vermoeden dat uw verzekeren niets vergoed krijgen als ik geen recept geef. Dat betekent dus dat ik moet kiezen tussen enerzijds solidariteit met mijn patiënten, en dus een recept geven, en anderzijds mijn beroepsethiek die mij zegt niet medeplichtig te worden aan oplichting van mijn patiënten.

Ik weiger echter door u voor die keus gesteld te worden en ik verzoek u deze maatregel terug te nemen. Of u vergoedt niet-reguliere medicatie aan iedereen, maar dan ook zonder recept, of u vergoedt deze medicatie uitsluitend op recept van een kwakzalver. U dient huisartsen serieus te nemen, het zijn tenslotte uw 'medewerkers'. U verwacht van ons kwaliteit in ons werk, dat mogen wij van u ook verwachten.

Gaarne uw reactie.

Deze brief werd medio maart 1998 verzonden. Het is helaas bijna overbodig om te vermelden dat tot op heden van de medisch adviseur van Het Zilveren Kruis geen antwoord werd ontvangen.

Cees van der Smagt

Ken uw klassieken!

Dat er in Dante's hel een zeer ongunstige plek voor kwakzalvers is gereserveerd, mag zo langzamerhand wel bekend worden geacht. Kwakzalvers als archetype komen voor in zeer veel oude verhalen, vanaf de Griekse oudheid, via de middeleeuwen en latere bloeiperioden uit de beschaving tot aan de tegenwoordige tijd aan toe. Met Dante en Shakespeare kan Goethe gerekend worden tot de Grote Drie van de wereldliteratuur aller tijden. Met zijn Faust schreef Goethe een verhaal, dat wegens zijn universeel-menselijke thema ook thans nog velen weet te boeien en kunstenaars nog altijd inspireert tot eigentijdse reprises van het Faust-thema. Minder bekend is dat er ook een beroemde kwakzalver Faust is geweest, die rond 1480 in Würtenberg werd geboren. Hij studeerde magie (de Stichting Homeopathische Opleidingen bestond natuurlijk nog niet, red.) en werkte als kwakzalver en waarzegger, waarbij hij zulke merkwaardige resultaten boekte, dat tijdgenoten hem verdachten van een pact met de duivel.

Toch heeft deze Faust in Duitsland niet de status van de prototypische kwakzalver gekregen. De Duitse oer-kwak, die ook teruggaat op een historische figuur is al sinds ruim 250 jaar 'Doktor Eisenbart'. Deze anti-held, die in 1661 in het Beierse dorpje Oberviechtach werd geboren en in 1727 overleed te Münden, figureert in talrijke liedjes en was hoofdfiguur in een roman, in verhalen en zelfs in een opera. Het beroemde satirische lied 'Ich bin der Doktor Eisenbart', dat hieronder staat afgedrukt is al te vinden in 19de eeuwse bundels van studentenliederen. Hij zou tijdens zijn leven een succesvol genezer zijn geweest met een

praktijk als oculist, breukmeester en steensnijder. Toch werd hij vooral beroemd om zijn volgens de overlevering zeer fantasierijke marktplein-opstelling en show, die in talrijke liedjes is geparodieerd.

In het kader van de serie Bijdragen aan de Geschiedenis van de Kwakzalverij hier, afkomstig uit Ludwig Erk's *Deutscher Liederschatz*, de klassieker over de dokter met de ijzeren baard.

Ich bin der Doktor Eisenbart;
Kurir' die Leut' nach meiner Art;
Kann machen, das die Blinden geh'n,
Und das die Lahmen wieder seh'n.

Des Küsters Sohn in Dideldum,
Dem gab ich zehn Pfund Opium;
D'rauf schlief er Jahre, Tag und Nacht,
Und ist bis jetzt noch nicht erwacht.

Es hätt' ein Mann in Langensalz'
Ein'n zentnerschweren Kropf am Hals;
Den schnurrt' ich mit dem Hemmseil zu:
Probatum est! er hat jetzt Ruh'.

Das is die Art, wie ich kurir',
Sie ist probat, ich bürg dafür;
Dass jedes Mittel Wirkung tut,
Schwörr' ich bei meinem Doctorhut!

Een fraaie vertolking van dit lied door Aldo di Tullio is te horen op de niet meer makkelijk te vinden langspeelplaat *Quacks, Quirks and Quick Remedies*, een collector's item voor kwakzalverijbestrijders.

Disfunctionerende artsen

In augustus 1998 verscheen het jaarverslag van de KNMG. In paragraaf 2.7, die is gewijd aan 'Kwaliteit en inhoud medische beroepsuitoefening', wordt melding gemaakt van het sinds 1985 bestaande netwerk ten behoeve van immateriële hulpverlening aan artsen, die in hun werk en/of privéleven om uiteenlopende redenen disfunctioneren. Er blijkt nog steeds behoefte aan deze vorm van onderlinge hulpverlening en ongeveer 50 artsen per jaar maken er gebruik van. In *Medisch Contact* zal dit jaar verslag worden gedaan van de ervaringen van de eerste tien jaar van dit netwerk. Men werkt ook samen met de Inspectie voor de Gezondheidszorg. In dezelfde paragraaf lezen wij enkele alinea's later de volgende zin: 'Met betrekking tot het professionaliseringsproces van de Artsenfederatie Additieve/Alternatieve Geneeswijzen (AAG) heeft de KNMG een consultatieve functie vervuld.' Verrassend genoeg wordt er in het jaarverslag geen enkele verband gelegd tussen beide onderwerpen. Hoe lang blijft de KNMG-leiding alternatieve artsen zien als volwaardige collega's? De angst voor ledenverlies maakt dit onderwerp in de Domus medica helaas al jaren tot anathema, maar op den duur zal dit contraproductief werken, dat is wel zeker.

Drs. A.L.Terneer